

Fülöp László: Közelítések Krúdyhoz

Nyomasztó élmények, súlyos tudás, az életismeret látásformáló jelenléte motiválják és vezérik Krúdy elbeszélői mélyvilágát – írja Fülöp László Krúdy-közelítéseinek első lapjain. Ezt a Krúdy-szakirodalomban olykor körülrjárt, de így ki nem mondott minősítést egybeemosta a korábbi kritika az érzelmes, édeskés, hangulatokba burkolt ködlovag, a nagy álmodó közismert képével, a „gordonkázás” virtuózával. Ez utóbbi jegyek tagadhatatlanul hozzátartoznak az életműhöz, díszítő elemei, de nem lényegi tartozékaik annak. Bori Imre, Sötér István, Szauder József a valóságlátó Krúdyt helyezték előtérbe tanulmányaikban, s voltaképpen eredeti észrevételei és következtetései mellett az ő megfigyeléseiket, valamint Katona Béla és Fábri Anna eredményeit gondolja tovább, teljesíti ki Fülöp László. Közelítéseknek nevezi munkáját, mintegy felszíni behatolást jelezve, valójában azonban a roppant életmű erkölcsi, társadalomkritikai, esztétikai, lélektani, misztikái mélységeinek feltárására téve kísérletet.

Tíz nagyobb egységre komponálta Krúdy-közelítéseit a szerző, közülük hatban különböző írásközből bőségesen, olykor már túlzott mértékben idézve tárja fel olvasói előtt az epikus mélyvilágát, az ábrándok, idillek, nosztalgiaik ábrázolóját. Bemutatja az író útját, amelyet Krúdy a kortárs irodalomban honos anekdotától a szatíráig bejárt, majd az írónál gondolati szerepű gasztronómiai témakört vizsgálja, hogy utána – Mátrai Lászlótól kölcsönözve a címet – „A Monarchia legjobb magyar ismerője” jelenjék meg előttünk. E részleteket egy általánosan elemző fejezet követi a regények elbeszélőmódjáról, majd három regény interpretációját nyújtja, a *Napraforgó*, a *Hét bagoly*, valamint a *Boldogult úrfikoromban* című regényekét, az írói szerepeket és életérzéseket, a századvég társadalmi s irodalmi viszonyait, Krúdy időkezelését is fűrkészve bennük. Itt és most csak főbb benyomásainkat rögzíthetjük, illetve Fülöp újszerű, eredetiségre törekvő megállapításaira szorítkozhatunk.

Tudott dolog, hogy Krúdy kifoghatatlan a szerelemélmény ábrázolásában. Az író Sötér szerint Casanovánál és Don Juannál is többet tudott asszonyról, szerelemről. Fülöp szinte reneszánsz pompával, többfelől közelíti e káprázatos szerelmi tablót, arra a következtetésre jutva, hogy az író „műveiben föllehet a sötét izzású erotika élménye s a szexualitás misztériuma is, mégpedig olykor egészen szélsőséges megjelenési formákban”. A szerelem ilyen ábrázolása jobbára ismeretlen volt a 19. század epikájában, első megjelenései a századforduló körül születő városi irodalomban találhatók, de szerkezeti funkciót betöltő, az írói saját világot átszövő művészzettel főképpen Krúdynál.

Krúdy ábrázolásának idő-ive hatalmas. Erről szólva állapítja meg a szerző, hogy az író terjedelmes történeti periódusokat fog át, érdekkörébe vonja a XIX. század második felétől az új század húszas évtizedéig terjedő időszakot. Olyan korrajzi kép, olyan életműszociológiai metszetsorozat állítható össze Krúdy írásaiból, amely „az elbeszélő mélyvilág egyik fontos és jellegzetes tartománya. Nem illúziókba rejtőz, hanem

kritikus ábrázoló, józan valóságlátó, hitelességre törő, éles vonásokkal dolgozó művész” volt Krúdy, egyszerre a vidéki, falusi Magyarország és a nagyváros, a városok írója. Műveiben a nyírségi táj, a Sóstó és vidéke lassan ábránddá válik, a megtisztulás, a nyugalom, a harmónia ábrándjává – az író pedig menthetlenül a város foglya lesz. Figyelemre méltó észrevétele a szerzőnek, hogy e vidéki motívumok bűvópatakként élnek a regényekben, a novellákban. Gazdag idézetsorok bizonyítják azonban, hogy a vidék, a termékeny csönd idillje a valóság vonzása, intenzív jelenléte miatt összeomlik. Fülöp a *Napraforgóban* látja erre a döntő példát „mindenféle illúzió, idill és mítosz visszavonásával és érvénytelenségével”.

Fülöp László szembezáll a szakirodalomban s az olvasókban egyként jelenlévő Krúdy-mítoszszal, a ködlovag társadalmunkívüliségének mély gyökerű nézeteivel. Szemléleti realizmusát emlegeti, igazolva, hogy Krúdy benne élt korában, műveiben ábrázolta és karakterében kifejezte azt. Tételét a dzsentri leírásokkal igazolja. A dzsentri-témában markáns vonásokkal jelentkeznek az ismert és ábrázolt valóság, amelyben Krúdy benne élt, nem fölötté vagy körötte lebegett az álmok, ábrándok, ködfantomok kavargásában, ami egyébként máig eleven, nehezen módosuló jegye a Krúdy-életműnek. Az író nem elnéző, nem elítélő valamínő séma szerint, amint a dzsentri-világ ábrázolásáról kialakult, polarizált vélemények lényegileg állítják, hanem ábrázolása több mint humoros, mert szatirikus jelleget ölt. S ez Fülöppel szólva „a Krúdy-féle dzsentriábrázolás szemléleti magaspontja”. S ez a szétzúlló dzsentri-jellemekben, tárgyokban, emlékekben egyként kifejezte, amikor „egyetlen nagy bálterem volt az egész vármegye”, majd a dzsentriábrázolás a lokálisból országossá, egyetemessé válna a kísérletességbe, a teljes társadalmi bomlás, a pusztulás kíméletlen képsorába tűnik át az író nem egy művében.

Mátrai László szellemes megállapítása szerint ha egyszer megszületne egy, a Monarchiát ábrázoló összehasonlító irodalomtörténet, akkor „irigylésre méltó tudományos és filozófiai feladat lenne a bécsi Musil, a prágai Kafka és a budapesti Krúdy műveinek komparatív analízise”. Krúdy valóban évtizedek történetét veti mérlegre, az egész kiegyezés utáni korszakról véleményt formál. „A látlelet határozott, éles vonalakkal rajzolt, sőt helyenként szokatlanul indulatos, szinte megsemmisítően kíméletlen és nyers.” A bűnei miatt kivégzésre megérett régi Magyarországról beszél Krúdy. 1918–19 forradalmi reményt fakasztanak az írónban a jövő iránt, publicisztikája megélenkül, a bukás elkeseríti – s jön a tudati retorzió, a múltba merülés, az álmok csalfa világa, a megítélt Monarchia, az „amikor még Ferenc József volt a király” nosztalgiaja. De ezek az írások sem kritikátlanok, hanem „eseményes és reflexív betétek” – Fülöp szavával.

A szerző igen mélyen jár a *Napraforgó* kiemelkedően sokrétű elemzésével Krúdy világában. Kimutatja, hogy bár az alakok nem az adott hazai társadalomban, hanem az egyetemes létben egzisztálnak, mégis egy örökre letűnt honi világ képviselői, kísértelei, örültjei. Fülöp nagy kritikai affinitással képes mozogni ebben a különös, álom-való-szaggatta világban. Igaza van abban az eddigi meghatározottabban általa kimondott ítéletben, hogy Krúdy legjobb műveiben az idővel folyik a játszma. Az író az elmúlás, a pusztulás, a kéréllhetetlen Kronosz alighanem legnagyobb ábrázolója irodalmunkban, aki a haláltánc-költészet modern prózai változatait hozta létre; a regényepikai idő különös funkcióhoz jut műveiben, „egyéni modernizálva a hagyományos ábrázolásmódot”.

Fülöp Krúdy-közelítéseiben elindult e furcsa s gyönyörű világ meghódítására tudással, tárgyszeretettel, filológusi tisztességgel, elődei munkáinak éltetésével, eredményeik továbbgondolásával. Nemesen egyszerű, láttató stílusa hozzásegíti ahhoz, hogy benne éljen e különös, heterogén világban s mégis kívülről lássa azt. Ma-

gáévvá teszi, s egyszersmind el is idegeníti magától Krúdy világát kritikai megközelítéseiben, s józanul ítéli meg azt. A közelítés sikerült, a Krúdy-szakirodalom jelentős művel gazdagodott. (*Szépirodalmi*)

PÁLMAI KÁLMÁN